

Self Determinasyon İlkesine Neorealist Bakış: Güney Sudan ve Filistin Örnekleri

Güngör ŞAHİN*
Betül ÖZTÜRK**

Özet

Özellikle post kolonyal ülkelerde yaşanan bağımsızlık hareketleri ve bu ülkelerdeki çeşitli etnik gruplarının self determinasyon talepleri, bu ilkenin sıkça tartışılmasına sebep olmuştur. Batılı ülkelerin bu talepler karşısında takındığı tavırlar, bu isteklerin hayata geçirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada self determinasyon ilkesinin yarattığı sorunlar, Batı'nın bu sorunlara verdiği cevaplar ve bunların arkasında yatan motivasyonlar Güney Sudan ve Filistin örnekleri üzerinden neorealist bir bakış açısı ile incelenmiştir. Post kolonyal ülkelerde yaşanan self determinasyon konusuna Batı'nın takındığı tavrın anlaşılmasına yardım etmek amacıyla yazılan bu çalışma, bu ülkelerde yaşanan gelişmelere dair farklı bir yaklaşım sunması sebebiyle önem arz etmektedir. İkincil veri kaynaklarının kullanıldığı bu nitel araştırmada içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Self Determinasyon, Mikro Milliyetçilik, Neorealizm, Filistin, Güney Sudan

Neorealist Perspective on the Principle of Self-Determination: The Cases of South Sudan and Palestine

Abstract

The principle of self-determination has been frequently discussed especially due to the independence movements in post-colonial countries and the demands of various ethnic groups in these countries. The attitude of Western countries towards these demands has had an important role in the realization of these demands. This study examines the problems created by the principle of self-determination, the answers given by the West to these problems, and the motivations behind them from the Neorealist perspective and through the cases of South Sudan and Palestine. Written to help understand the attitude of the West towards the issue of self-determination in post-colonial countries, this study proves its importance by presenting a different approach to the developments in these countries. This qualitative research has utilized secondary resources and used the content analysis method.

Keywords: Self-determination, Micro-Nationalism, Neorealism, Palestine, South Sudan

Giriş

Self determinasyon ilkesinin geçmişi çok eskilere gitse de özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson'un ilkeleri temelinde Milletler Cemiyeti ile ön plana çıktığı görülmektedir.¹ Özellikle dekolonizasyon döneminde sıklıkla uygulandığı görülen bu ilke, birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.² Günümüzde belli şartlara bağlansa da ulus inşa sürecinde yalpalayan bazı ülkelerde sorunun büyümesine yol açtığı söylenebilir. Bu çalışmada Batılı ülkelerin self determinasyon ilkesi ile ilgili

* Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, E-mektuplar: gsahin@msu.edu.tr, gungor_sahin@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-6296-8568

** Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, Güvenlik Araştırmaları Yüksek Lisans Programı, E-mektup: ozturk.betul135@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5981-3928

¹ Yüce, Cumhuriyet, Uluslararası Hukukta Self Determinasyon İlkesi ve Günümüz Uygulamaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon 2008, s. 9-12.

² Kılınç, Doğan, Self-Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, No 1, 2008, s. 949-982, s. 951.

politikaları, neorealist bir bakış açısıyla Güney Sudan ve Filistin örnekleri üzerinden incelenmektedir. John Mearsheimer'in öncüsü olduğu saldırgan realizm anlayışında anarşik yapıdaki sistemde "güç maksimizasyonu" ilkesine bağlı olarak ülkelerin devamlı olarak nüfuz alanlarını genişletmeye çalıştıkları ifade edilmektedir.³ Bu çalışmada self determinasyon ilkesine bu pencereden bakılmaktadır. Hem bu ilkenin günümüzdeki etkilerini anlamak hem de Batı'nın politikalarının arkasında yatan nedenleri saptamak amacıyla yazılan bu çalışma, self determinasyonu daha çok liberal kuramlar veya hukuk ile ilişkilendirerek yazına, neorealist bir bakış açısından yenilik getirmeye odaklanmaktadır.

Yukarıda belirtilen amaca ulaşabilmek için çeşitli araştırma soruları ortaya atılmıştır. Bu sorular şunlardır: Bu çalışmanın ana eksenini, self determinasyon ilkesinin uygulandığı ülkelerden ziyade söz konusu aktörlere karşı, Batılı ülkelerin nasıl bir politika izledikleri hususu oluşturmaktadır. Saldırgan realizm çerçevesinde devletlerin dış politikaları nasıl açıklanabilir? Self determinasyon ve mikro milliyetçilik arasında herhangi bir ilişki var mıdır? Batı'nın self determinasyon ve mikro milliyetçilik ile ilgili söylem ve eylemlerinde tezatlar var mıdır, şayet varsa bunun arkasında yatan sebepler neorealist bir çerçevede nasıl açıklanabilir? Yukarıda ortaya atılan ilk soru, devletlerin dış politikalarının çalışmanın kuramsal altyapısını oluşturan saldırgan realizm çerçevesinde nasıl açıklanabileceğidir. Ardından gelen ikinci soruda self determinasyon ile mikro milliyetçilik arasında bir bağın olup olmadığı sorgulanmıştır. Mikro milliyetçi akımların genelde daha az gelişmiş toplumlarda, ekonomik adaletsizliğin, demokrasinin ve temsiliyetin sekteye uğradığı yerlerde ortaya çıktığı yönünde birtakım görüşler vardır. Bütün bunlar etken faktörler olmakla birlikte self determinasyonun bir sonuç olmaktan çok bir sebep olup olmadığı önemli bir husustur. Nitekim içsel birliğini henüz sağlayamamış ülkelerde bu ilkenin sürekli öne sürüldüğü görülmektedir. Bu durumda self determinasyonun her zaman bir sonuç mu, yoksa bazen bir sebep mi olduğu hususu konunun özünü anlamak açısından hayati öneme sahiptir.

Yukarıda ortaya atılan sorulardan maksat, self determinasyon ilkesinin, Batılı ülkelere çelişkili bir şekilde ele alındığı ve bu durumun arkasında yatan sebebin ise bu ilkeyi nüfuz alanlarını genişletmek için bir araç olarak kullandıkları hipotezini araştırmaktır. Daha çok liberal kuramlar ve hukuk alanıyla ilişkilendirilen bu konunun neorealist bir çerçevede incelenmesi makaleye özgün bir değer ve farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Bütün bu çalışma gerçekleştirilirken nitel bir yöntemle müracaat edilmiş, çeşitli makale, tez, bilimsel kitap ve raporlar gibi ikincil veri kaynaklarından yararlanılarak, içerik analizi, belge analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Bir sonraki aşamada ise hem self determinasyon hem saldırgan realizm açıklanarak bu bağlamda Batı'nın self determinasyon konusunda kendi içinde tezatları olup olmadığı incelenmiştir. Karşılaştırma yapabilmek adına, self determinasyon ilkesinin yakın zamanda başarıyla hayata geçirildiği ve bu konuda Batı'dan destek gören, henüz yeni bağımsızlığını kazanmış Güney Sudan ve Güney Sudan'ın aksine bu ilkeyi henüz hayata geçirememiş ve bu konuda Batı'dan yeterince destek görmeyen, uzun yıllardır çözüme kavuşturulmayan Filistin sorunu örnek olaylar olarak seçilmiştir.

Bu makalenin yol haritası aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur: Bütün bu sorular ve hipotezlerle bağlantılı olarak çalışmanın ilk bölümünde neorealizmin özellikle güç maksimizasyonu ve saldırgan realizm üzerine düşünceleri incelenmiştir. İkinci bölümde ise self determinasyon ve mikro milliyetçilik açıklanmış, çeşitli mikro milliyetçi söylemlerde self determinasyonun ne derece rol oynadığı araştırılmıştır. Üçüncü bölümün ilk başlığında Güney Sudan'ın bağımsızlığına giden süreç ve bu süreçte Batı'nın tavrı ve politikaları incelenmiştir.

³ Battır, Orhan, Savunmacı-Saldırgan Realizm Ayrımında Türk Dış Politikası Üzerine Bir Değerlendirme, Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, No 1, 2020, s. 148.

Üçüncü bölümün ikinci başlığında ise Filistin sorununun ortaya çıkışı ve günümüzde geldiği nokta araştırılarak bu soruna karşı Batı'nın takındığı tavır incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular ışığında Batılı ülkelerin mevzubahis konular hakkındaki politikalarının arkasında yatan sebepler, Güney Sudan ve Filistin örnekleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Neorealizm ve Saldırgan Realizm

Neorealizm, Hans Morgenthau gibi kuramcılarının ortaya koyduğu realizmin üç ana varsayımını kabul etmektedir. Neorealistler kendi kuramlarını bu üç varsayıma ek olarak ortaya koydukları birtakım yenilikler üzerine inşa etmektedirler. Bu önermelerden ilkinde göre uluslararası siyasetin ana öznesi devlettir. Devleti bir bütün olarak ele alan bu varsayıma göre hükûmet ve devlet otoriteleri, devlet adına kararlar vermektedirler. Realizmin ikinci varsayımı rasyonel davranıştır. Buna göre, uluslararası siyasetin ana öznesi olan devletler yapacakları eylemlerin sonuçlarını hesap eden rasyonel varlıklardır. Yani maliyet hesabı yaparak kâr-zarar değerlendirmesinde bulunurlar. Realizmin ortaya koyduğu son temel varsayım ise güç elde etmektir. Devletler gücü yücelttiklerinden, amaçlarına ulaşabilmek için tüm dikkatlerini güç elde etmeye teksif etmektedirler. Diğer aktörleri etkilemek maksadı doğrultusunda güç elde etmeye çalışırlar.⁴ Neorealizm bu varsayımları kabul etmekle birlikte, kendini realizmden farklılaştıran bazı temel ilkeler ortaya koymaktadır.

Realizmin önemli özelliklerinden biri de iç ve dış politikayı birbirinden ayırmasıdır. Ancak Vietnam Savaşı'nın askerî gücün her daim ana belirleyici unsur olmadığını kanıtlaması, iç ve dış politikanın birbirine geçmişiğinin farkında olunması, ABD hegemonyasının sarsılmaya başlaması gibi etkenler, realizmin eleştirilmesine ve bunun bir sonucu olarak da yeniden yorumlanmasına yol açmıştır.⁵ Bu çerçevede neorealist kurama bakıldığında “şüphe” kavramının öne çıktığı söylenebilir. Bu noktada sistemdeki diğer devletlerin niyetini algılama önemlidir. Neorealist anlayışa göre devletler, diğer devletlerin niyetlerinden her zaman şüphe duymalıdır.⁶ Çünkü diğer devletlerin niyeti asla tam olarak bilinemez. Yine neorealistler, realistlerin aksine savaş ve güç gibi kavramları negatif insan doğasıyla açıklamak yerine uluslararası sistemin yapısı ile açıklama yoluna gitmişlerdir. Realizmde insan doğasının kötü olduğu vurgulanmaktadır. Yani insan doğası kötüdür ve hep güç peşinde koşmaktadır. Dolayısıyla tek tek insanlardan oluşan devlet de insan doğasına paralel olarak güç elde etmeye çalışır. Uluslararası sistemin yapısı anarşik olduğu için bütün devletler güç kazanmak isterler. Fakat neorealizmde farklı bir bakış açısı hâkimdir. Neorealistler, sistemin zaten anarşik yapıda olduğunu, bu sistem içerisindeki devletlerin ayakta kalabilmek adına güç elde etmeye çalıştıklarını öne sürerler.⁷ Güç, realistlerde başlı başına bir amaç iken neorealistlerde, tutuma bağlı olarak, bir araç durumuna gelmiştir.⁸ Şu hâlde, bir devlet araç olarak ne kadar güç elde etmek ister? Bunun sınırları nelerdir? İşte bu sorulara verilen cevaplar neticesinde neorealizm kendi içinde ikiye ayrılır. Bunlardan birisi olan savunmacı realizm, devletlerin, uluslararası sistemin anarşik yapısının oluşturduğu

⁴ Albayrak Jami, Emel, Güvenlik ve Barışı Açıklamak: Realizm, Uluslararası Sistem ve Değişim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2006, s.11-12.

⁵ Serdar, İskender, Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış, Journal of Europe-Middle East Social Science Studies, No 1, 2015, s. 15.

⁶ Özdoğan, Mücahit, Realizm ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi, Güvenlik Bilimleri Dergisi, No 1, 2019, s. 9.

⁷ Ertoy, Birkan, Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, No 1, 2019, s. 8.

⁸ Özdemir, Haluk, Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No 3, 2008, s. 131.

şartlar sebebiyle, daha yumuşak, ılımlı politikalar yürütme eğiliminde olduklarını ileri sürer. Uluslararası yapı, devletleri buna zorlar.⁹ Bu durumdan yola çıkılarak devletlerin asıl amaçlarının, güçlerini maksimize etmek değil onu korumak olduğu söylenebilir. Saldırgan realizm ise savunmacı realizmden daha farklı bir bakış açısına sahiptir. Güç arzusunun sınırları hakkında daha farklı fikirler öne sürer.

Saldırgan realizm, günümüzde hâlâ önemini koruyan kuramlardan biridir. Esasen uluslararası sistemin anarşik yapısından yola çıkılarak oluşturulmuş bu kurama göre, devletler böyle bir sistemin içerisinde güvenliklerini sağlamak maksadıyla güç maksimizasyonunu amaçlarlar. Bu da ancak karşısındaki devletin gücünün azalması, dolayısıyla kendi gücünün artmasıyla meydana gelmektedir. Bu minvalde güç ve güvenlik arasında doğrudan bir bağ oluşturulmuştur.¹⁰ Güvenliğin artırılması gücün artırılması ile mümkündür. Nitekim statükoyu korumaya yönelik bir politika izleyen savunmacı realistlere göre devletlerin nüfuz alanlarını sürekli genişletmeye çalışmaları bu saikle açıklanmıştır.¹¹ Bu kuramın en önemli isimlerinden biri olan Mearsheimer, savunmacı realizmin temellerini meydana getiren anarşi ve hayatta kalma kavramlarına üç yeni madde eklemiştir. Bunların ilki, büyük güçlerin rasyonel olduğudur. İkincisi, her ülkenin askerî manada bir saldırganlık potansiyelinin olduğudur. Üçüncüsü ise ülkelerin birbirlerinin niyetlerinden tam olarak asla emin olamayacaklarıdır. Bütün bu unsurlar ortaya kötümser bir tablo çıkardığı gibi devletlerin güvenlik ihtiyacını karşılamak amacıyla sürekli güç alanını genişletmeye odaklandıklarını öngörmektedir.

Saldırgan realizm hakkındaki bilgilere bakıldığında, bunun savunmacı realizmden güç elde etme konusunda izlenen tutum yüzünden ayrıldığı görülmektedir. Savunmacı realizmde gücün korunması ve güç dengesinin bozulmaması ön plana çıkarken, saldırgan realizmde ise gücün olabildiğince maksimize edildiği bir yapı ortaya konmaktadır. Saldırgan realizmi realizmden ayıran unsur ise esasen yine güçtür. Bu sefer güç elde etme arzusunun arkasında yatan nedenlere verilen cevaplar farklılık gösterir. Realizm bu durumu insan doğasının olumsuzluğu ile ilişkilendirirken saldırgan realistler uluslararası yapıyı öne çıkarırlar. Anarşik yapıda ayakta kalmaya çalışan devletler her daim güçlerini maksimize etmeye çalışırlar. Batılı ülkelerin tutumları buradan çıkarılacak sonuç doğrultusunda yorumlanabilir. Elde edilen bulgulara bakıldığında bütün ülkelerin güçlerini maksimize etme amacında oldukları anlaşılmaktadır. Self determinasyon, her ne kadar hukukla ilişkilendirilse de saldırgan realizm çerçevesinden bakıldığında, bu olguyu sadece bu yönüyle incelemek yanıltıcı olmaktadır. Bu durumda bu ilke, Batı da dâhil olmak üzere devletler tarafından nüfuz alanı genişletmek ve güç elde etmek amacıyla bir araç olarak kullanılabilir. Bu ilkenin hayata geçirilmesiyle ilgili yaşanan çelişkili durumların sebebi bu şekilde açıklanabilir. Dolayısıyla Güney Sudan ve Filistin konusunda Batı'nın tutumunda görülen farklılığın arkasında yatan temel neden bu olabilir.

⁹ Düzgün, Dursun Murat, Realizm Teorisinin Ortaya Çıkışı ve Gelişme Evreleri, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, No 47, 2020, s. 270.

¹⁰ Alım, Eray, Saldırgan Realizm ve Büyük Güçler: Ukrayna Krizinde Rusya, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul 2019, s. 20.

¹¹ Keyik, Mehmet ve Erol, Mehmet Seyfettin, Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, No 1, 2019, s. 20.

Self Determinasyon İlkesi ve Mikro Milliyetçilik

Self Determinasyon

Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı "Milliyetler Prensibi" milliyetçilik akımlarının ortaya çıkmasına ve self determinasyon ilkesinin yaygınlık kazanmasına sebep olmuştur.¹² Self determinasyonun modern zamanlarda üç farklı dönemde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; Birinci Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların sonunun geldiği dönem, dekolonizasyon süreci ve son olarak Sovyet Rusya'nın dağılması ile ortaya çıkan post-komünist süreç olarak sayılabilir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Wilson ilkeleriyle öne çıkan self determinasyon, Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi geleneksel imparatorlukların sonunun gelmesine yol açmıştır. Ancak bu ilkenin söz konusu dönem için evrensel olarak kabul gördüğünü söylemek hatalı bir yaklaşım olacaktır. Nitekim self determinasyon ilkesine Milletler Cemiyeti Misakı'nda yer verilmemiştir.¹³ İngiltere ve Fransa gibi ülkeler sömürgelerini korumakla birlikte savaş sonrasında bunlara yenilerini eklemiştir. Diğer yandan Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı bu ilkenin uygulanması sonucu değil Kurtuluş Savaşı sonrasında olmuştur. Yine Türkiye ve İngiltere'yi karşı karşıya getiren Musul- Kerkük sorununda Türk tarafının önerdiği plebisite İngilizler karşı çıkmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi, söz konusu dönem için bu ilkenin uygulanması konusunda tutarlı bir tutum sergilenmemiştir.

Self determinasyonun ikinci dalgası, İkinci Dünya Savaşı sonrasında dekolonizasyon süreciyle birlikte sömürgeci devletlerin idaresinde yaşayan halkların bağımsızlıklarını kazanmaya başlamalarıyla meydana gelmiştir. Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla birlikte 1960'lı yıllardan itibaren self determinasyon hükümetlerin yerine getirmesi gereken bir sorumluluk hâlini almıştır.¹⁴ Üçüncü aşamada Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte birçok yeni devlet ortaya çıkmıştır. Bu noktada Sovyetler Birliği'nin dağılması self determinasyon için önem arz etmektedir. Çünkü söz konusu döneme kadar sömürge devletlerinin bağımsızlığıyla ilişkilendirilen self determinasyon, bu noktada işgal altında olmayan bir devletin içindeki halkların da ayrılacaklarını göstermiştir. Özellikle Yugoslavya'nın dağılması ile bu durum iyice gün yüzüne çıkmıştır. Buradan şöyle bir sonuç ulaşılabılır: Eğer bir ülkede temsil edilme konusunda sıkıntı yaşanmıyor, insan hakları ihlallerine meydan verilmiyorsa o hâlde söz konusu ülke içerisinde yaşayan halkların self determinasyon hakları olamaz.¹⁵

Kosova'nın bağımsızlığının birçok ülke tarafından tanınıp Güney Osetya'nın ise sadece Rusya tarafından tanınmasındaki ana sebep bundan kaynaklanmaktadır. Ancak bütün ülkelerin konuya tutarlı bir şekilde yaklaştığını söylemek doğru değildir. Yine Kosova ve Güney Osetya örneğinden gidilecek olursa Rusya, Sırp tarafında insan hakları ihlallerinin gerçekleştirildiği Kosova'nın bağımsızlığını tanımayarak Sırbistan'ın yanında yer alırken, Güney Osetya'da tam olarak hâkimiyet bile kuramamış Gürcistan'a karşı, Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıyan tek ülke olma yoluna gitmiştir. Bunun sebebi, NATO müdahalesi ile kurulan Kosova'nın aksine Sırbistan hükümetinin nispeten Rus yanlısı olmasıdır. Benzer şekilde, Gürcistan'da Rus yanlısı hükümeti devirerek başa gelen ABD ve Batı yanlısı hükümete mukabil Güney Osetya Rus yanlısıdır. Bu durum tersten okunduğunda ise ABD'nin Rusya'ya karşı takındığı tutumlar marifetiyle self determinasyona verdiği tepki anlaşılabilir.

¹² Kılınç, a.g.e., s. 952.

¹³ Ali, Ali Hüseyin, Uluslararası Hukukta Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2013, s. 16.

¹⁴ Koçak, Mustafa, Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, No 38, 2018, s. 88.

¹⁵ Koçak, a.g.e., s. 107.

Anlatılan örnekte olduğu gibi self determinasyon ilkesi sadece basit bir şekilde hukukun bir konusu olarak kalmamış, siyasi çıkarılara alet edilmiştir.

Self determinasyon hakkında çeşitli tanımlar ve anlayışlar olsa da genelde iki çeşit self determinasyon olduğu söylenebilir. Bunların ilki içsel self determinasyondur. Bu bir devletin içinde yaşayan halkların, içinde yaşadıkları ülkenin yönetim şekline dair kararlara katılma hakkıdır. Bu bağlamda, daha çok federatif yapı oluşturulması ve özerklik verilmesi mevzu bahistir. İkinci self determinasyon çeşidi ise dışsal self determinasyondur ki bu doğrudan bir ülkeden kopma veya ayrılma anlamlarına gelmektedir.¹⁶

Self determinasyon, genel olarak tartışmalı bir konudur. Devletlerin egemenlik haklarının korunması konusu self determinasyon ilkesini tartışmalı bir yere taşımaktadır. Kimin kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğu kesin değildir. “Halk” kavramının içeriği, tanımlanması net olamadığından çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Ayrıca bu ilkenin çeşitli mikro milliyetçi akımları tetiklediği söylenebilir. Kanada’nın Quebec bölgesi, İspanya’nın Katalonya ve Bask bölgeleri bu durumlara örnek olarak gösterilebilir. Bu bölgelerin refah seviyesi yüksek ve içsel self determinasyonları sağlanabilmiş olmalarına rağmen hâlâ ayrılıkçı eğilimleri sürdürdükleri görülmektedir.

Mikro Milliyetçilik

Mikro milliyetçilik kavramını incelemeyen önce milliyetçilik kavramının gelişimini ve bununla bağlantılı olarak “millet” kavramının ne anlama geldiğini incelemek yerinde bir tercih olacaktır. Milliyetçiliğin ortaya çıkışının Aydınlanma Çağı’na denk gelmesi tesadüfi bir durum değildir. Dinin önemini zayıfladığı sekülerleşen dünyada, insanlar ölümün bir son olduğunu düşünerek ölüm korkusu içerisine girmişlerdir. Bu noktada ölümlü hayatı sürekli hâle çevirecek ve insanların hayatlarına yeni bir anlam kazandıran milliyetçilik ve millet olma fikri yükselişe geçmiştir.¹⁷ Bununla birlikte birçok araştırmacı, Alman romantizminin oluşmasını sağlayan düşünürlerin aynı zamanda milliyetçiliğin temellerini attığına inanmaktadır.¹⁸ Aslında Alman romantiklerinin milliyetçilik gibi bir kaygıları olmasa dahi yaydıkları fikirler milliyetçilik fikrinin önünü açmıştır.¹⁹

Bununla birlikte Ernest Renan’ın da 1882 yılında söylediği üzere, milliyetçilik için doğum tarihî kabul edilebilecek yegâne mesnet Fransız İhtilali’dir. Nitekim milliyetçilik denilince akıllara ilk gelen kavramlardan birisi söz konusu olaydır. Fransız İhtilali yarattığı etki itibarıyla sadece yakın çevresini değil aynı zamanda uzak çevresini de hem ideolojik hem de politik yönlerden etkilemiştir.²⁰ Bu olay sonrasında ulus devletler kurulmaya başlanmıştır. Söz konusu dönemden bu yana etkisini hâlâ sürdüren milliyetçilik akımları günümüzde de dünyayı etkilemeye devam etmektedir. Ancak sosyal bilimlerdeki birçok kavram gibi “milliyetçilik” ve “millet” için de yapılmış net bir tanımlama bulunmamaktadır. Bu durum farklı milliyetçilik anlayışlarının ortaya çıkmasına ve buna bağlı olarak farklı “millet” tanımlamalarının yapılmasına neden olmuştur.

Mevcut farklılıklardan dolayı milliyetçilik akımlarının tanımlarına dair çeşitli sınıflandırmalar mevcuttur. Örneğin, John Plamenatz, Kohn’un kendinden önce ortaya koyduğu yaklaşımları da dikkate alarak kendisi bir tanımlamaya gitmektedir. Bu tanımlamaya

¹⁶ Yüce, a.g.e., s. 35.

¹⁷ Sönmez Selçuk, Senem, Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No 3, 2012, s. 120.

¹⁸ Karakuzu, Taner, Mikro Milliyetçilik: Yugoslavya Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 2013, s. 18.

¹⁹ Özkırımlı, Umut, Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1999, s. 30.

²⁰ Şan, Mustafa Kemal ve Öğür, Berkan, Çok Kültürlülük Söylemleri ve Milliyetçiliğin Dönüşümü, Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi, No 1, 2016, s. 132.

göre ortaya konulan iki farklı milliyetçilik anlayışı arasında keskin bir ayrım bulunmaktadır. Ortaya konulan milliyetçilik akımlarından birisi, daha kabul edilebilir ve ılımlı olarak kabul edilen Batı Avrupa milliyetçiliğidir, diğeri ise daha çatışmacı bir görünüm arz ettiği düşünülen Doğu Avrupa kültürel milliyetçiliğidir.²¹

Milliyetçiliğin sınıflandırılmasında, etnik ve sivil milliyetçilik öne çıkmaktadır. Etnik milliyetçilik, milleti tanımlarken daha nesnel faktörleri ele almakta ve bunları kıstas olarak kabul etmektedir. Bu yaklaşıma göre millet; ortak bir tarih, dil ve kültür üzerine kuruludur. Devletin ortaya çıkışı milletin oluşumundan sonra meydana gelmiştir. Millet önceden de var olan bir yapıdır. Buna bağlı olarak millet, çoğu zaman “her bir bireyi aşan bir tür kolektif varlık” olarak yorumlanır. Sivil milliyetçilikte ise etnik milliyetçiliğin tersine doğuştan gelen faktörlerin bir önemi yoktur. Michael Ignatieff’in ifadesiyle “Sivil millet, belli bir siyasî hedefi şereflendirmek üzere bireylerin kararı tarafından yaratılan bir cemaattir.” Ancak bu, değer ve ilkelerin dikkate alınmadığı manasına gelmez. Sonuçta sivil milliyetçilik de belli temeller üzerine inşa edilmiştir. Milletin üzerine oturduğu temel ilkeler ve değerler, tarihin akışı içerisinde insan eliyle ve iradesiyle ortaya çıkmıştır.²²

Son olarak dikkate değer bir diğer ayrım ise ilkçilik, modernizm ve etno-sembolcü temelde yapılan sınıflandırmadır. Bu minvalde ilkçi kavramı yerine özcü (essentialist) kelimesinin kullanıldığı da bilinmektedir. İlkçilerin bakış açısına göre milletler doğal bir olgudur. Yani değişmezler ve sabittirler. Bu yaklaşımın temsilcilerine göre milletler varlıklarını eski çağlardan beri sürdürmektedirler.²³ İkinci yaklaşım olan modernist yaklaşım ise milletlerin modern zamanların ürünü olduğunu öne sürmektedir. Modernistlere göre milletler; sekülerleşme, sanayileşme, kentleşme, merkezi devletlerin ortaya çıkması gibi birtakım faktörlerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bunların düşüncelerine göre milletlerin modernite öncesi dönemde ortaya çıktığı düşünülemez, zira söz konusu dönemde bu koşullar mevcut değildi.²⁴

Son olarak ilkçiler ve modernistler arasında bir nevi orta yolu bulmaya çalışan etno sembolcüler gelmektedir. Etno sembolcüler milliyetçiliğin hem ideolojik hem de hareket olarak modern bir olgu olduğunu kabul etmekle birlikte, milletlerin modern zamandan önce gelen, belirli bir yaygınlığa erişmiş, süreklilik gösteren bir etnik kimliklerinin olduğunu kabul etmektedirler.²⁵ Bu şekilde ilkçiler ve modernistler arasında bir köprü kurmaktadır.

Mikro milliyetçiliğin ortaya çıkışında bir ülkenin fertleri tarafından milliyetçiliğin algılanış şekli önemlidir. Çünkü hemen hemen hiçbir ülke homojen yapıda değildir. Dini, etnik, kültürel birçok azınlık grubu aynı ülke içerisinde yaşayabilir. Bu da tüm ülkeyi kapsayan bir “millet” olgusunun yaratılmasını önemli kılmaktadır. Öte yandan küreselleşmeyle birlikte sınırların git gide daha belirsizleştiği dünyada milliyetçiliğin de öneminin azalacağı yapılan yorumlar arasındadır.²⁶

Küreselleşme devletler arası sınırların geçişken hâle gelmesine ve aradaki bağılılıkların ve/veya bağımlılıkların artmasına yol açarak ulus devletlerin zayıflamasına zemin oluşturmaktadır. Bununla birlikte küreselleşmenin liberalizm ile kol kola gittiği göz

²¹ Yılmaz, Merve, Yugoslavya'nın Dağılması ve Sırp Milliyetçiliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul 2011, s. 13.

²² Alakel, Murat, İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye'si Ulus İnşası Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil-Etnik İnkilemine Dair Teorik Bir Bakış, Akademik Bakış Dergisi, No 9, 2011, s. 6-8.

²³ Akıncı, Abdulvahap, Milliyetçiliğin Kökenleri: Etnisite/Ulus (Millet) İlişkisi, İnsan ve İnsan Dergisi, No 21, 2019, s. 414.

²⁴ Özkırımlı, a.g.e., s. 98.

²⁵ Altunoğlu, Mustafa, Millet İnşası: Özcü Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No 26, 2010, s. 6.

²⁶ Sönmez, a.g.e., s. 125.

önünde bulundurulduğunda ulus devletlerin önemlerini yitirdiği bu süreçte kişisel farklılıklar ve alt kimlikler ön plana çıkmaya başlamıştır. Ulus devletler zayıfladıkça toplumu bir arada tutan belli temel yapıtaşları erozyona uğramaktadır. Bu da alt kimliklerin ön plana çıkmaya başladığı yeni bir gerçekliğin doğmasına yol açmaktadır. Buna ek olarak ekonominin uluslararasılaşması devletin müdahale gücünü zayıflatmakta ve bu kurumun yoksulluğun çözümünde ve refahın sağlanmasında yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Zayıf merkezi otoritelerin oluşması alt kimliklerin yükselişe geçmesine neden olmaktadır.²⁷

Yükselen liberal ideolojinin self determinasyon ilkesini desteklediği unutulmamalıdır. Dolayısıyla liberal ideoloji, sadece ulus devleti zayıflatarak alt kimliklerin güçlenmesine zemin hazırlamamış, ayrıca self determinasyonu destekleyerek alt kimliklerin mikro milliyetçi düşünceler içerisine girmesine yol açmıştır. Bu durumun engellenmesinde birtakım faktörler öne çıkmaktadır. Ulus inşasının hangi temeller üzerine inşa edildiği bu faktörlerden ilkidir. Sovyet Rusya'nın dağılması ile Kafkasya örneğinde tanık olunan olaylar aslında bunun bir yansımasıdır. Ulus inşasını tamamlayamamış toplumların Sovyetler Birliği'nin dağılması ile baş başa kaldıkları millî kimlik inşa etme sorununa, mikro milliyetçi yaklaşımları benimsemek suretiyle karşılık verdikleri görülmektedir. Bu durum, Avrupa gibi diğer bölgelerde on yıllarca sürmüş ulusal kimlik inşası sürecinin çok daha kısa sürede gerçekleştirilme zorunluluğuna verilen yanlış bir yanittir.²⁸ Bunun yanı sıra bir ülke içerisinde şayet hak ihlalleri, ekonomik eşitsizlikler ve kaynakların paylaşımı gibi sorunlar mevcut ise bu durum mikro milliyetçi akımların yükselmesine sebep olmaktadır. Bütün bunların haricinde hem ulus inşa süreçleri için yeterince vakitleri olan hem de demokratik haklar ve refahın paylaşılmasında sorun yaşamayan bazı Batı demokrasilerinde bile mikro milliyetçilik temelli ayrılıkçılık baş gösterebilmektedir. Yukarıda vurgulandığı üzere Quebec (Kanada), Katalonya (İspanya) ve Bask ülkesi (İspanya) bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Mikro milliyetçiliğe ve bunun self determinasyon ilkesi mucibince ayrılıkçılığa dönüşmesine verilebilecek en güzel örneklerden birisi Güney Sudan'dır. Ulus inşa sürecini gerçekleştiremeyen, demokratik haklar ve ekonomik sorunlar neticesinde self determinasyon ilkesini sağlamak maksadıyla girilen iç savaş sonucunda ayrılığa düşen Güney Sudan, self determinasyon ilkesini gerçekleştiren ve başta Batı olmak üzere uluslararası toplum tarafından tanınan ülkelerden birisidir. Bununla birlikte uzun yıllardan bu yana self determinasyon ilkesini sağlamaya çalışan Filistin için aynı şeyin söylenmesi mümkün değildir. Birleşmiş Milletler Örgütünde alınan kınama kararlarına rağmen İsrail'in Filistin'in bağımsızlığını kazanması konusunda herhangi bir adım atmadığı meydandadır. Bununla birlikte İsrail'in yapmış olduğu ihlallere karşı verilen tepki, Güney Sudan'a kıyasla çok zayıftır. Bu durum, çalışmanın başında ortaya atılan saldırgan realizm çerçevesinde açıklanmaktadır. Aşağıdaki bölümlerde self determinasyon bağlamında yaşanan çelişkili durum Güney Sudan ve Filistin örnekleri üzerinden masaya yatırılmaktadır.

Güney Sudan'da Bağımsızlığa Giden Süreç ve Batılı Ülkelerin Tutumları

Tarih boyunca farklı güçlerin egemenliği altına giren Sudan coğrafyası, 1821 yılında Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından ele geçirilmiştir. Bu başarı, Osmanlı'ya karşı mücadele eden Mehmet Ali Paşa'ya büyük bir avantaj sağlamıştır. Böylece Mehmet Ali Paşa, Afrika'nın kuzeyinden Arap Yarımadasına kadar olan bölgede kontrol sağlamıştır. Ancak ilerleyen zamanlarda iç isyanlarla boğuşan Mısır, Sudan'ın Güney kısmını İngiltere'ye bırakmak zorunda kalmıştır. Sonuç itibari ile 1899 yılına gelindiğinde Sudan'ın yönetimi,

²⁷ Sönmez, a.g.e., s. 129.

²⁸ Kaya, Özge Seçil, Mikro-milliyetçiliğin Uluslararası Güvenlik Boyutu Kapsamında Kafkasya'da Etnik Çatışmalar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir 2019, s. 45.

İngiltere ve Mısır arasında ikiye bölünmüştür.²⁹ Güney Sudan İngilizler tarafından farklı bir bölge olarak kabul edildiği için bu durum ayrılıkçılığı tetiklemiştir. Sudan'ın güney ve kuzey bölgeleri arasındaki din, dil, ırk ve yaşam tarzı gibi konularda var olan farklılıklar öne çıkarılarak 1922 yılından itibaren güney ve kuzey bölgeleri arasındaki mal ve insan geçişleri kısıtlanarak Güneylilerin Arapça kökenli isimler kullanmaları yasaklanmıştır. Ayrıca iki bölge halkları arasındaki evlilikleri caydırıcı bir politika izlenmiştir. Kuzey Sudan'ın resmi dili Arapça iken Güney Sudan'ınki ise İngilizce olarak hayata geçirilmiştir. Kuzey Sudan'da eğitim gelişirken Güney ise misyonerlere teslim edilmiştir.³⁰ Bu süreç Sudan'ın millî bütünleşme sürecinin sekteye uğramasına neden olmuştur. Bununla birlikte bağımsızlıktan sonra hükümetlerin, ulusal bütünleşmeyi sağlayamamaları Güney Sudan'ın millî kimlik inşa sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Britanya hükümeti, 1946 yılında Sudan yönetiminin "Sudanlaştırılma"sına çalıştığını duyurmuştur. Bu maksada nail olmak amacıyla bir komite kurulmuş, ancak bu komitede Güneyliler temsil edilmemiştir. Güney Sudan'ın ülkenin bir parçası olarak kabul edilmesi bölge halkı arasında tedirginlik yaratmıştır.³¹

Sudan ile 1955 yılından beri bağımsızlık mücadelesi içinde olan Güney Sudan 2011 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığa giden yolda yaşanan iç savaşlarda milyonlarca kişi hayatını kaybetmiştir. Güney Sudan bu mücadele süresince Avrupa Birliği, ABD ve İsrail gibi ülkelerden maddi ve manevi destek görmüştür.³² Bütün bunlara rağmen Güney Sudan halkının self determinasyon ilkesini hayata geçirmesine giden süreç hiç kolay olmamıştır. Barış ancak iki kanlı iç savaş ve yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesinin ardından, uluslararası kamuoyunun baskısıyla sağlanabilmiştir.³³ Esasında Sudan'da ayrılıktan önce de belirgin bir kuzey-güney ayrımı var olmuştur. Kuzeyliler Arap ve İslam etkisinde iken Güneyliler Hıristiyanlığı ve animizmi benimsemişlerdir. Bu durum ülkenin kuzey ve güneyinin bütünleşmesine engel teşkil etmiştir. Tarihsel süreçte kimliğini korumayı başarmış Güney Sudanlılar Kuzeyliler tarafından etkilenmemişlerdir. İngiliz idaresine giren Sudan'ın kuzey bölgesinde, oradaki ileri gelenlerle iş birliği yaparak idare edilen bir yönetim söz konusuysa, çok daha karmaşık bir yapının ve İslam'ın etkili olmadığı Güney'de İngiltere'nin tahakküm kurması kolay olmamıştır. Ancak sonunda kabile sistemine ve etnik kimliklere dayalı bir sistem getirilen Güney bölgesinin daha kolay ve kendine has bir şekilde yönetilmesi için "Kapalı Kapı Yasası" getirilmiş ve bölgeye giriş çıkışlar pasaportla sağlanmaya başlanmıştır. Aynı zamanda yoğun misyonerlik faaliyetlerinin sürdürüldüğü bölgede bu aşamadan sonra ayrılık daha da artmış ve iki bölgenin bütünleşmesi git gide imkânsız hâle gelmiştir.³⁴

Sudan devleti bağımsızlığını kazandıktan sonra kuzey ve güney arasındaki sorunlar devam etmiştir. Bağımsızlık taleplerinin yükseldiği güney bölgesi ile merkezi yönetimi temsil eden kuzey arasında şiddetli bir iç savaş gerçekleşmiştir. Kısa bir barış döneminin ardından tekrar bir iç savaşın içine sürüklenen ülkede, insanlar yerinden edilmiş ve yüzbinlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Neticede Birleşmiş Milletler Örgütü Barış Gücü 2005 yılında bölgeye intikal etmiş ve yapılan müzakerelerde özerklik verilen bölgede 2011 yılında referanduma

²⁹ Aydın, Hakan, Sudan'ın Sorunları ve Batı, Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi, 2014, s. 6.

³⁰ Seri-Hersch, Iris, From One Sudan to Two Sudans: Dynamics of Partition and Unification in Historical Perspective, Tel Aviv Notes, No 13, 2013, s. 3-4.

³¹ Öndül, Uluhan Berk, Sudan'da Etnik Çatışma ve Çözüm Süreci, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2015, s. 70.

³² Güney Sudan Cumhuriyeti Ülke Notu, Ankara Sanayi Odası Araştırma ve Yönlendirme Müdürlüğü, 2020, s. 2.

³³ Yamak, Tahsin, Bölünmenin Kurumsal Ekonomi Politikası: Sudan Örneği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No 2, 2020, s. 503.

³⁴ Öndül, a.g.e., s. 56.

gidilerek bağımsızlık kararı alınmıştır. Bu oylama sonucunda bağımsızlık lehine karar çıktığı için yukarıda vurgulandığı üzere Güney Sudan bağımsızlığını elde etmiştir.³⁵

Yukarıda ana hatlarıyla ortaya konan çatışmalarda Batılı ülkeler genellikle merkezi hükümet karşıtı bir tutum takınmışlardır. 1996 yılında yapılan seçimlerden sonra iş başına gelen Ömer el-Beşir hükümetinin meclis sözcüsü Hasan el-Trabi'nin, Usame Bin Ladin'i Sudan'da yaşamaya davet etmesi ABD'nin tepkisini çekmiştir. Bunun üzerine Washington, Sudan'a yaptırım uygulamakla kalmayıp, Sudan'daki Güneyli muhalifleri hükümete karşı birleştirmek için harekete geçmiştir. Amerikalılar aynı zamanda bu muhalif gruplara mali destek de sağlamışlardır.³⁶ Esasında ABD'nin Güney Sudanlı muhaliflere destek vermesinin ana sebebi hukukun ilkelerinin uygulanmasından ziyade kendi çıkarını korumak istemesidir. Diğer bir ifadeyle ABD muhalifleri güçlendirmek suretiyle nüfuz alanı elde etmeye çalışmıştır. Bunda şaşırılacak bir durum olmasa da olayın ekonomik boyutunun olduğu da göz ardı edilmemelidir. Diğer yandan Batılı ülkelerin insan hakları ihlalleri sebebiyle Sudan hükümetine karşı uygulamış olduğu ambargolar Sudan ekonomisinin Çin'e bağımlı hâle gelmesine neden olmuştur. Ayrıca Sudan hükümeti Çin ve Rusya ile ikili ilişkilere önem vermeye başlamıştır. Bu bağlamda Güney Sudan'ın zengin petrol yataklarına ev sahipliği yaptığı göz önüne alındığında bu ülkenin neden Batılı devletler tarafından bağımsızlık yönünde desteklendiği daha iyi anlaşılmaktadır.

Filistin ve Batı Devletlerinin Tutumu

Filistin sorunu, uluslararası camiada çözülmesi en güç sorunlardan biridir. Bu sorunun esas itibarıyla 20'nci yüzyılın ilk on yıllarında başladığı söylenebilir. Romalılar ülkelerini işgal ettikten sonra dünyanın değişik yerlerine dağılan Yahudiler, 19'uncu yüzyıla kadar başka ülkelerin tabiiyetinde yaşamışlardır.³⁷ 19'uncu yüzyılın sonlarına doğru siyonizmin doğmasıyla birlikte İsrail devletinin millî ve ideolojik temelleri atılmıştır. Millî-seküler fikirlerden ve mesiyani inanişlerden yola çıkılarak oluşturulan bu hareket, bir İsrail devletinin var olması gerektiğine inandığından uluslararası camiada bu fikri yaymaya çalışmıştır.³⁸ Bu bağlamda Theodor Herzl, yeryüzünde bir Yahudi devletinin kurulması gerektiğini "Yahudi Devleti" başlıklı eserinde ortaya koymuştur. Bu kitapçıkta Yahudilerin yıllardır maruz kaldıkları zulme ve anti-semitizme çare olarak bağımsız bir Yahudi devletinin kurulması gerektiği üzerinde durmuştur. Böylece fitili ateşlenen Yahudi devleti kurma düşüncesi Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizlerin Filistin'de Yahudilere sahip çıkmasıyla ete kemiğe bürünmüştür. İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour, daha sonrasında "Balfour Deklarasyonu" olarak nam salan mektubunda, Yahudilere birtakım vaatlerde bulunmuştur. Genel olarak Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması için İngiliz kaynaklarının sonuna kadar seferber edileceği yönündeki bu vaatler, Filistin'de millî bir devletin ortaya çıkışının desteklenmesi ve bu bölgede Yahudi olmayan bir devlette Yahudilerin haklarının güvence altına alınması şeklinde tezahür etmiştir.³⁹ Böylece iki savaş arası dönemde Filistin'e yönelik Yahudi göçleri İngilizlerin desteğiyle güçlenerek devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı döneminde soykırıma maruz kalan Yahudiler arasında kendi devletlerini kurma yönünde güçlü bir ihtiyaç belirlemiştir. Nitekim 2 Nisan 1947 tarihinde

³⁵ Orakçı, Serhat, Güney Sudan Kriz Raporu, İnsamer, s. 2-3.

³⁶ Özbayın, Mert Can, Birleşmiş Milletlerin Barış Koruma Misyonu: Sudan Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa 2020, s. 79.

³⁷ Balcı, Ali, "İsrail Sorunu: Orta Doğu'nun Gordion Düğümü", İnat, Kemal vd. (der.) Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları Cilt 1, Nobel Akademik Yayıncılık Ankara 2016, s. 101.

³⁸ Ulutaş, Ufuk, vd., İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu, SETA, Ankara 2012, s. 16.

³⁹ Kasalak, Kadir, İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, No 25, 2016, s. 69.

İngilizler, Birleşmiş Milletlere başvurarak bu meselenin sonuca bağlanmasını talep etmiştir.⁴⁰ Filistin'e kitlesel göçlerin yaşanmasının ardından 1947 yılında Birleşmiş Milletler Örgütü'nün almış olduğu bir karar doğrultusunda İsrail devletinin kuruluşuna giden yol açılmıştır. Söz konusu dönemden bu günlere kadar Filistin sorunu hâlen güncelliğini korumaktadır. İsrail'in özellikle Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin statüsünü değiştirmeye çalışması, bu bölgeleri kendi vatandaşlarının yerleşimine açması ve insan haklarını ihlal etmesi dünya kamuoyundan tepki almaktadır.

Yukarıda kısaca Filistin sorunu ana hatlarıyla ortaya konulduktan sonra bunun self determinasyon ilkesi bakımından incelenmesi önem arz etmektedir. Filistin'de cereyan eden şey sadece ayrılma hakkının talep edilmesi değildir. Bilâkis tıpkı sömürge altında olan devletlerin bağımsızlıklarını kazanmaları sürecinde olduğu gibi işgale karşı koyma durumu da vardır. Zira her ne kadar Filistin ve İsrail arasında sınırların tam olarak çizilmesi için müzakere yolu açılmış olsa da ne Batı Şeria ne de Gazze Şeridi İsrail'in bir parçasıdır.

Bu makalede self determinasyon ilkesinin söz konusu ülkelerdeki tarihî gelişimi üzerinde durulmaktan ziyade Batılıların bu ilkenin uygulanmasına verdikleri tepkiler mevzubahis edilmektedir. Birleşmiş Milletler Örgütü defalarca İsrail'in Filistin'deki tutumu aleyhinde kararlar almış olsa da Batı çoğu zaman bu açık ihlalleri kınamakla yetinmiştir. Söz konusu ihlallerin mütemediyen devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda, sadece kınama ile yetinilmesi son derece zayıftır. Söz gelimi Barack Obama iki devletli çözüm için girişimlerde bulunmasına rağmen İsrail, Batı Şeria'da yeni yerleşim yerleri kurmaya devam etmiştir. Buna karşılık Obama hükûmeti İsrail'e karşı herhangi bir yaptırım uygulamadığı gibi bu ülkeye en fazla yardım bu dönemde yapılmıştır.⁴¹ Diğer yandan ABD'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde sergilediği İsrail yanlısı tutum, uluslararası camiayı etkileyerek özellikle Batılı devletlerin bu ülkeye karşı herhangi bir tepki göstermemesine yol açmaktadır. Söz gelimi Kosova Savaşı'na NATO güçleri müdahale ederken ve Kıbrıs'ta BM Barış Gücü konuşlandırılırken Filistin sorununda buna benzer hiçbir önlem alınmamıştır. ABD'nin haricinde birçok Avrupa Birliği ülkesi, İsrail'in insan haklarını hiçe sayan uygulamalarına hiçbir ses çıkarmamıştır.

Sonuç

Uluslararası sistemde, ulusal düzeyde olduğu gibi bir üst otorite bulunmamaktadır. Bu durum, uluslararası sistemin anarşik bir yapı arz etmesine sebep olmaktadır. Bu anarşik yapı içerisinde ülkeler varlıklarını sürdürmek ve güvenliklerini sağlamak maksadıyla güçlerini maksimize etmeye çalışırlar. Her ülkenin bu şekilde güç elde etmeye çalıştığı bir ortamda karşıdaki ülkenin gerçek niyetini anlamak zorlaşmaktadır ki bu da devletlerin şüpheye düşmelerine neden olmaktadır. Diğer yandan saldırgan realizme göre başka ülkelerin niyetlerini anlamak imkânsızdır. Bu minvalde self determinasyon ve mikro milliyetçilik, saldırgan realizm çerçevesinde aşağıdaki şekilde değerlendirilebilir.

Esasında self determinasyon ile mikro milliyetçilik arasında bir bağ kurulabilir. Bir ülkede yaşayan halkların kendilerini söz konusu ülkeye ait hissetmemesi self determinasyona kapı aralayabilmektedir. Küreselleşmenin hız kazanması sonucunda ulus devletlerin egemenlik alanları daralmış, liberalizm yükselişe geçmiş ve böylece alt kimlikler önem kazanmaya başlamıştır. Diğer yandan bu dönemde self determinasyonun da hız kazandığı görülmektedir. Devletlerin sınırlarının belirsizleştiği bu dönemde aidiyet hissinin azalması, alt

⁴⁰ Murat, Turgay, İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No 2, 2019, s. 456.

⁴¹ Özkoç, Özge, İsrail'in Batı Şeria'daki Yerleşimci Politikası ve ABD'nin Filistin Sorununa İlişkin Barış Girişimleri: İki Devletli Çözüm Hâlâ Mümkün Mü, Akademik Bakış Dergisi, No 29, 2021, s. 323-326.

kimliklerin belirgin bir şekilde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu şartlar altında self determinasyon ilkesinin alt kimlikler tarafından rağbet görmesi ayrılıkçı fikirlere yol açmıştır. Sonuç olarak self determinasyon ilkesinin mikro milliyetçi akımlara sebep olduğu ya da en azından onlar için ilham kaynağı olduğu söylenebilir.

Diğer yandan Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana self determinasyon ilkesinin bazı ülkeler tarafından siyasallaştırıldığı ve kendilerine nüfuz alanı açmak için kullanıldığı gözlemlenmektedir. Ancak bu aktörlerin sadece Batılı ülkelere ibaret olmadığı Rusya'nın tutumundan da anlaşılmaktadır. Bu çerçevede hukuki bir olgu olan self determinasyonun devletler tarafından güç maksimizasyonu sağlamak amacıyla kullanıldığı söylenebilir. Bu durum Güney Sudan örneğinde aşağıdaki değerlendirme doğrultusunda ortaya konabilir. Sudan, Çin ve Rusya ile ileri düzeyde ilişkiler içerisine girmiştir. Sudan'da yaşanan insan hakları ihlalleri yüzünden bu ülkenin Batı ile ilişkileri son derece zayıftır. Bu durum Sudan'ın, Rusya ve Çin gibi insan hakları ihlallerini ikili ilişkilerinde sorun yapmayan ülkelere yönelmesine neden olmuştur. Böylece Rusya ve Çin bu ülkede Avrupa aleyhine nüfuz alanlarını genişletmişlerdir. Ayrıca bu ilişkiler yumağı Rusya ve Çin'in bu ülkenin petrolü üzerinde nüfuz kurmasına sebep olmuştur. Diğer yandan Güney Sudan'ın bağımsızlığı ile birlikte bu ülkenin petrol kaynaklarının önemli bir kısmı Çin ve Rusya'nın kontrolünden çıkarak Batılı ülkelerin etkisine açık hâle gelmiştir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde Batılı ülkelerin Güney Sudan'ın bağımsızlığını desteklemeleri kendi çıkarına olmaktadır. Ayrıca bu bağlamda Batı'nın eylemlerinin her zaman hukuka uygun olmayabileceğinin belirtilmesi gerekmektedir ki bu durum okumuş olduğunuz çalışmada gösterilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple Filistin ve Güney Sudan örnek olaylar olarak seçilmiştir. Filistin sorununa bakıldığında yıllardır süren bu sorunun çözümüne dair Batılı ülkelerin, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşların saptamış oldukları insan hakları ihlalleri tespitlerine karşı herhangi bir çaba göstermedikleri anlaşılmaktadır. Diğer yandan Batılı ülkeler İsrail'e göstermiş oldukları hoşgörüyü Sudan'dan esirgemektedirler. Söz gelimi Güney Sudan'ın self determinasyon hakkına saygı duyan Batılı ülkeler Filistin mevzubahis olduğunda tam zıt yönde bir tutum takınmaktadırlar. Bu durum, AB ve ABD gibi Batılı ülkelerin Filistin'in bağımsızlığından elde edecekleri bir çıkarlarının olmamasından kaynaklanmaktadır. Yani demokratik ülkeler bile self determinasyon ilkesinin uygulanması konusunda çelişkili davranabilmektedirler. Dolayısıyla bir ulusun self determinasyon talebi incelenirken olayın iç dinamiklerine ve tarihsel arka planına bakılması ne kadar önemliyse dışsal faktörlere dikkat edilmesi de son derece önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Abdulvahap, Milliyetçiliğin Kökenleri: Etnisite/Ulus (Millet) İlişkisi, İnsan ve İnsan Dergisi, No 21, 2019, s. 413-430.
- Alakel, Murat, İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye'si Ulus İnşası Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil-Etnik İnkilemine Dair Teorik Bir Bakış, Akademik Bakış Dergisi, No 9, 2011, s. 1-30.
- Alım, Eray, Saldırgan Realizm ve Büyük Güçler: Ukrayna Krizinde Rusya, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul 2019.
- Albayrak Jami, Emel, Güvenlik ve Barışı Açıklamak: Realizm, Uluslararası Sistem ve Değişim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2006.
- Ali, Ali Hüseyin, Uluslararası Hukukta Kendi Geleceğini Belirleme Hakkı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2013.
- Altunoğlu, Mustafa Millet İnşası: Özcü Modernist ve Etno-Sembolcü Yaklaşımlar, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No 26, 2010, s. 1-7.
- Aydın, Hakan, Sudan'ın Sorunları ve Batı, Kırklareli Üniversitesi Afrika Araştırmaları Merkezi, 2014.
- Balcı, Ali, "İsrail Sorunu: Orta Doğu'nun Gordion Düğümü", İnat, Kemal vd. (der.) Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları Cilt 1, Nobel Akademik Yayıncılık Ankara 2016, s. 99-163.
- Battır, Orhan, Savunmacı-Saldırgan Realizm Ayrımında Türk Dış Politikası Üzerine Bir Değerlendirme, Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, No 1, 2020, s. 143-167.
- Düzgün, Dursun Murat, Realizm Teorisinin Ortaya Çıkışı ve Gelişme Evreleri, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, No 47, 2020, s. 256-276.
- Ertoý, Birtan, Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, No 1, 2019, s. 1-26.
- Güney Sudan Cumhuriyeti Ülke Notu, Ankara Sanayi Odası Araştırma ve Yönlendirme Müdürlüğü, 2020.
- Karakuzu, Taner, Mikro Milliyetçilik: Yugoslavya Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne 2013.
- Kasalak, Kadir, İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, No 25, 2016, s. 65-78.
- Kaya, Özge Seçil, Mikro-milliyetçiliğin Uluslararası Güvenlik Boyutu Kapsamında Kafkasya'da Etnik Çatışmalar, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir 2019.
- Keyik, Mehmet ve Erol, Mehmet Seyfettin, Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, No1, 2019, s. 12-49.
- Kılınç, Doğan, Self-Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, s. 949-982.
- Koçak, Mustafa, Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Teorileri, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2018, s. 85-148.
- Murat, Turgay, İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No 2, 2019, s. 449-468.
- Orakçı, Serhat, Güney Sudan Kriz Raporu, İnsamer, 2017.
- Öndül, Uluhan Berk, Sudan'da Etnik Çatışma ve Çözüm Süreci, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2015.
- Özbayın, Mert Can, Birleşmiş Milletler'in Barış Koruma Misyonu: Sudan Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa 2020.

- Özdemir, Haluk, Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 63, No 3, 2008, s. 113-144.
- Özdoğan, Mücahit, Realizm ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi, Güvenlik Bilimleri Dergisi, No 1, 2019, s. 1-24.
- Özkırımlı, Umut, Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1999.
- Özkoç, Özge, İsrail'in Batı Şeria'daki Yerleşimci Politikası ve ABD'nin Filistin Sorununa İlişkin Barış Girişimleri: İki Devletli Çözüm Hâlâ Mümkün Mü, Akademik Bakış Dergisi, No 29, 2021, s. 311-336.
- Serdar, İskender, Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış, Journal of Europe-Middle East Social Science Studies, No 1, 2015, s. 14-38.
- Seri-Hersch, Iris, From One Sudan to Two Sudans: Dynamics of Partition and Unification in Historical Perspective, Tel Aviv Notes, No. 13, 2013, s. 1-8.
- Sönmez Selçuk, Senem, Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No 3, 2012, s. 117-135.
- Şan, Mustafa Kemal ve Öğür, Berkan, Çok Kültürlülük Söylemleri ve Milliyetçiliğin Dönüşümü, Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi, No 1, 2016, s. 131-142.
- Ulutaş, Ufuk, vd., İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu, SETA, Ankara 2012.
- Yamak, Tahsin, Bölünmenin Kurumsal Ekonomi Politikası: Sudan Örneği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2020, s. 499-524.
- Yılmaz, Merve, Yugoslavya'nın Dağılması ve Sırp Milliyetçiliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul 2011.
- Yüce, Cumhur, Uluslararası Hukukta Self Determinasyon İlkesi ve Günümüz Uygulamaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon 2008.